

determinované enioanatomicke struktury s eniopsychologickym klinickym projevem, jevicim se jako patologicky fenomen, je bezesporu podtrzenim enioanatomickeho psychologismu a novodobé eniopsychologie.

#### LITERATURA

1. Baštecká B., Goldmann P. Základy klinické psychologie, Praha, Portál 2001; 93-118
2. Giri Gitanda Jóga krok za krokem, Olomouc, Fontána 1999; 75-77
3. Glakij I., Koldová Z. Propedeutika sociálního lékařství, Olomouc, skripta UP 2005; 125-130
4. Grof S. Psychologie budoucnosti, Praha, Argo 2007; 193-218
5. Hlavinka P. Daseinsanalýza setkání filozofie s psychoterapií, Praha, Grada Publishing 2008; 7-30
6. Kratochvíl S. Základy psychoterapie, Praha, Portál 2006; 86,141
7. Vasil'čuk A. Neznámé emoce, Brno, Era 2006; 457

Л.Т.ШЕВЧУК, Я.В.ШЕВЧУК

### РОЛЬ РОЗВИТКУ ЦІННОСТЕЙ У ЗМЕНШЕННІ СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ВІД ЗОВНІШНІХ ПРИЧИН У ПОБУТІ

*Розглядаються особливості смертності населення України від зовнішніх причин у побуті. Розкривається взаємозв'язок системи цінностей та смертності населення від зовнішніх причин у побуті. Акцентується увага на необхідності розвитку цінностей як фактору зменшення смертності населення від зовнішніх причин у побуті.*

*Рассматриваются особенности смертности населения Украины от внешних причин в быту. Раскрывается взаимосвязь системы ценностей и смертности населения от внешних причин в быту. Акцентируется внимание на необходимости развития ценностей как фактора уменьшения смертности населения от внешних причин в быту.*

*The features of death rate of population of Ukraine are examined from external reasons in the way of life. Intercommunication of the system of values and death rate of population opens up from external reasons in the way of life. Attention is accented on the necessity of development of values as to the factor of diminishing of death rate of population from external reasons in the way of life.*

**Актуальність теми.** Протягом останніх десятиліть в українському суспільстві сформувалася низка негативних демографічних тенденцій, серед яких чи не найскладнішою є зростання смертності населення. Особливу тривогу викликає смертність населення від зовнішніх причин у побуті, з якою неможливо примиритися, оскільки вона, як правило, відбувається із тисячами здорових людей, які могли б ще довго жити і працювати на благо родини та України. Інтенсифікація цієї тенденції спостерігається на тлі зниження як базових, загальнолюдських цінностей (добра чи блага, свободи, користі, істини, правди, творчості, краси, віри), так і вищих цінностей, які, відображаючи фундаментальні відношення та потреби людей, залежать від індивідуального вибору людини, визначаючи її особистість в залежності від пріоритетності таких вищих цінностей, як здоров'я, сім'я, кохання, свобода, мир, держава, праця, істина, честь, творчість.

Ось чому так важливо дослідити особливості смертності населення від зовнішніх причин у побуті та визначити роль цінностей у попередженні та зменшенні такої смертності. Адже, зниження рівня такої смертності сприятиме стабілізації природного приросту населення, зменшенню матеріальних і соціальних втрат. При цьому, слід врахувати, що в Концепції переходу України до сталого розвитку, яка базується на стратегічній (довготерміновій) меті - забезпеченні сталого соціального розвитку, як сукупності духовних, соціальних, економічних, політичних процесів, що розгортаються у країні, з метою досягнення гармонійного розвитку людини, суспільства, економіки та навколишнього середовища, передбачено збереження здоров'я нації на тлі подолання негативних демографічних тенденцій, покращення показників структури та якості народонаселення [3].

Сказане засвідчує про актуальність досліджуваної теми, важливість і потрібність результатів цього дослідження.

**Виклад основного матеріалу.** Після здобуття Україною незалежності розгорнулася затяжна соціально-економічна та екологічна криза, яка, підсиливши шкідливий вплив наслідків аварії на ЧАЕС на здоров'я населення, обумовила зростання ризику його смертності, поглиблення демографічної кризи в державі, а в кінцевому результаті, - скорочення чисельності населення країни (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка чисельності наявного і постійного населення  
України у 1990-2007 рр.\***

Роки	Кількість наявного населення			Кількість постійного населення		
	всього, тис. осіб	у тому числі		всього, тис. осіб	у тому числі	
		міське	сільське		чоловіки	жінки
1990	51838,5	34869,2	16969,3	51556,5	34535,6	17020,9
1991	51944,4	35085,2	16859,2	51623,5	23886,5	27737,0
1992	52056,6	35296,9	16759,7	51708,2	23949,4	27758,8
1993	52244,1	35471,0	16773,1	51870,4	24046,3	27824,1
1994	52114,4	35400,7	16713,7	51715,4	23981,1	27734,3
1995	51728,4	35118,8	16609,6	51300,4	23792,3	27508,1
1996	51297,1	34767,9	16529,2	50874,1	23591,6	27282,5
1997	50818,4	34387,5	16430,9	50400,0	23366,2	27033,8
1998	50370,8	34048,2	16322,6	49973,5	23163,5	26810,0
1999	49918,1	33702,1	16216,0	49544,8	22963,4	26581,4
2000	49429,8	33338,6	16091,2	49115,0	22754,7	26360,3
2001	48923,2	32951,7	15971,5	48663,6	22530,4	26133,2
2002	48457,1	32574,4	15882,7	48240,9	22316,3	25924,6
2003	48003,5	32328,4	15675,1	47823,1	22112,5	25710,6
2004	47622,4	32146,4	15476,0	47442,1	21926,8	25515,3
2005	47280,8	32009,3	15271,5	47100,5	21754,0	25346,5
2006	46929,5	31877,7	15051,8	46749,2	21574,7	25174,5
2007	46646,0	31777,4	14868,6	46465,7	21434,7	25031,0
2008	46372,7	31668,8	14703,9			

\*Джерело: [6].

Дані таблиці 1 засвідчують, що за період 1990-2008 рр. чисельність населення України зменшилася майже на 5,5 млн. осіб. Таке скорочення відбулося, насамперед, за рахунок зростання смертності населення. На зламі століть в Україні зареєстровано понад 730 тис. померлих або 14,8 чоловік на 1000 жителів. Порівняльний аналіз рівня смертності населення в Україні з рівнями смертності у країнах Європи, здійснений такими вченими, як Качинський А.Б., Хміль Г.А., Некрасова Л.С. [2], показав, що серед країн Європи, починаючи з 1995 р. і до початку ХХІ ст., Україна посідала перше місце, а за інтенсивністю дитячої смертності (у 1999 р. померло дітей віком до 1 року на 1000 народжених - 12,8 осіб) Україна займала 7-ме місце серед країн Європи, поступаючись місцем тільки таким країнам, як Румунія, Молдова, Російська Федерація, Македонія, Болгарія та Латвія.

Загалом, за період 1990-2008 рр. в Україні чітко окреслилися 3 «піки» абсолютних показників померлих: у 1995, 2000 і 2005 рр. (рис. 1).

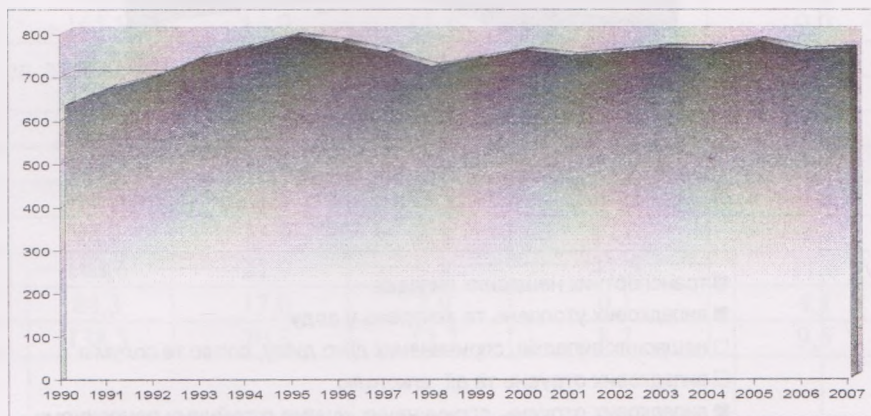


Рис. 1. Динаміка кількості померлих протягом 1990-2008 рр. (тис. осіб)

В загальній кількості померлих на першому місці – померлі від хвороб системи кровообігу, на другому – померлі від новоутворень, на третьому – від зовнішніх причин смертності (рис.2).





Рис.2. Розподіл померлих за окремими причинами смерті

В структурі померлих від "неприродних" причин значну питому вагу становили самогубства, випадкові отруєння, вбивства та випадкові утоплення. Незважаючи на те, що у 1998-1999 рр. в Україні спостерігалось скорочення кількості загиблих від нещасних випадків, вбивств, самогубств та інших зовнішніх дій у побуті, рівень смертності від цих причин залишався, на жаль, високим. Залишився він високим і в 2006-2007 рр.

Згідно з заявами, зробленими різними засобами масової інформації [1; 4], зокрема повідомленнями Інтерфакс-Україна з посиланням на Державний комітет статистики [5], у 2006 р. в Україні зареєстровано 63 тис. смертей від зовнішніх причин у побуті. Виявилось, що найчастіше українці гинуть внаслідок нещасних випадків на транспорті, нападів, самогубств, й отруєння алкоголем (рис.3).

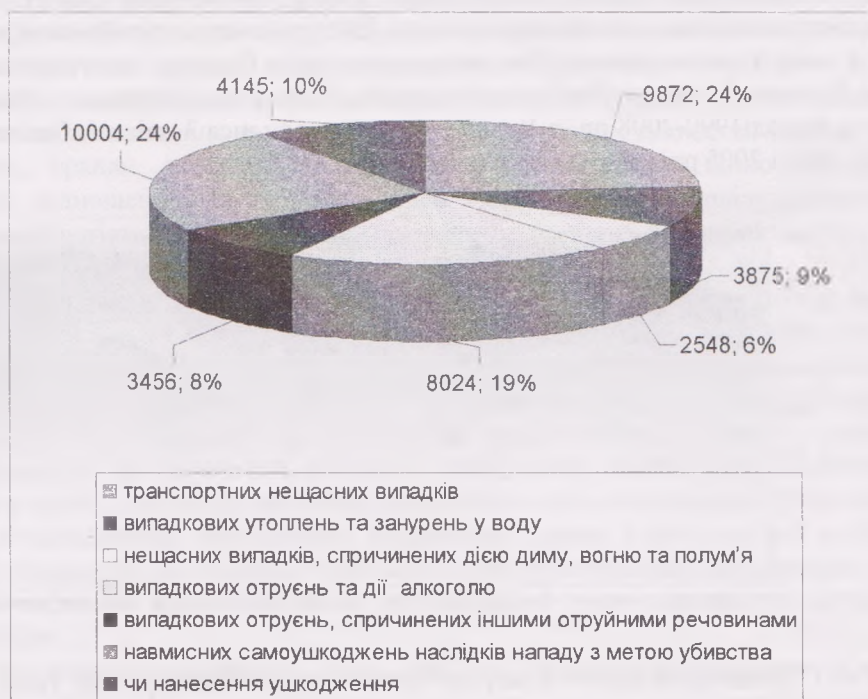


Рис.3. Структура смертей від зовнішніх причин у побуті у 2006 р.

У 2006 р. в Україні всього померло від зовнішніх причин 134,5 осіб на 100 тис. жителів, в тому числі 20,6 осіб на 100 тис. жителів - потерпілі внаслідок нещасних випадків на транспорті; 10,6 осіб на 100 тис. жителів – загиблі від нещасних випадків, пов'язаних з дією природних факторів; 17,1 осіб на 100 тис. жителів – померлі від випадкового отруєння та дії алкоголю; 8,9 осіб на 100 тис. жителів - від наслідків нападу з метою убивства чи нанесення ушкодження; 77,3 осіб на 100 тис. жителів – померлі від інших причин у побуті (табл.2).

Таблиця 2

Розподіл померлих від зовнішніх причин у побуті за окремими причинами смерті та регіонами у 2006 році\*

Територія	на 100 тис. жителів					
	Всього померло від зовнішніх причин	Потерпілі внаслідок нещасних випадків на транспорті	Від нещасних випадків, пов'язаних з дією природних факторів	Від випадкового отруєння та дії алкоголю	Від наслідків нападу з метою убивства чи нанесення ушкодження	Від інших причин
Україна	134,5	20,6	10,6	17,1	8,9	77,3
Автономна Республіка Крим	143,9	23,7	13,4	15,9	10,8	80,1
Вінницька	124,7	18,1	7,5	16,2	5,6	77,3
Волинська	112,5	20,9	6,8	13,1	6,0	65,7
Дніпропетровська	158,3	22,2	12,5	28,1	10,7	84,8
Донецька	156,3	20,7	15,4	17,3	14,6	88,3
Житомирська	145,1	25,2	10,8	19,3	9,7	80,1
Закарпатська	94,1	19,9	6,7	3,3	5,3	58,9
Запорізька	142,2	23,9	14,0	9,0	12,9	82,4
Івано-Франківська	83,2	16,5	4,5	4,8	2,8	54,6
Київська	149,0	34,2	9,7	2,0	6,8	96,3
Кіровоградська	176,6	21,4	13,9	34,2	15,3	91,8
Луганська	145,7	18,3	13,8	23,7	12,1	77,8
Львівська	86,4	17,3	6,1	12,0	3,1	47,9
Миколаївська	143,0	18,6	10,6	17,8	10,5	85,5
Одеська	161,5	22,4	19,5	22,6	11,5	85,5
Полтавська	163,1	23,4	12,6	30,2	6,6	90,3
Рівненська	106,0	18,5	6,9	16,3	5,4	58,9
Сумська	165,6	16,9	11,8	33,2	9,9	93,8
Тернопільська	85,0	15,5	5,1	8,9	4,5	51,0
Харківська	134,2	18,7	8,4	14,6	8,3	84,2
Херсонська	157,2	23,2	14,1	21,2	11,2	87,5
Хмельницька	117,4	20,8	6,9	22,0	4,8	62,9
Черкаська	136,1	21,9	11,2	14,2	9,6	79,2
Чернівецька	92,9	13,9	6,1	17,6	4,2	51,1
Чернігівська	183,6	21,9	9,8	41,5	11,6	98,8
м.Київ	84,3	17,0	2,9	0,1	4,1	34,1
Севастополь	138,5	20,3	12,7	8,2	9,5	87,8

\* Джерело: [5].

Дані таблиці 2 засвідчують, що найвищі показники смертності від нещасних випадків у 2006 р. були зареєстровані в Чернігівській (183,6 померлих на 100 тис. чоловік), Кіровоградській (176,6), Сумській (165,6), Полтавській (163,1) і Одеській (161,5) областях. Найменші ж рівні смертності відзначені в Івано-Франківській (83,2), Тернопільській (85), Львівській (86,4) областях і Києві (84,3) (рис.4).



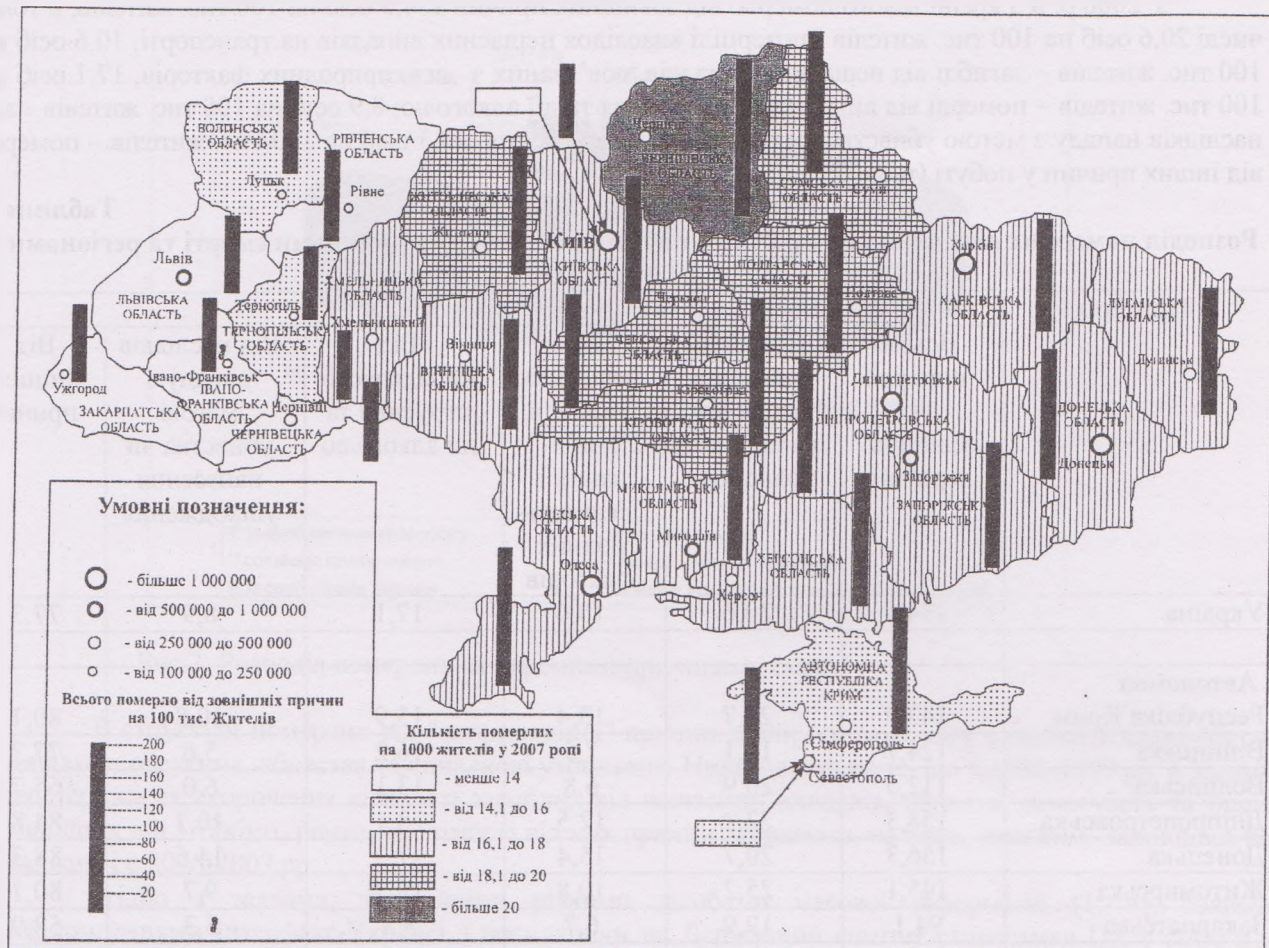


Рис.4. Смертність населення від зовнішніх причин у побуті в розрізі регіонів України у 2006 р.

Важливо констатувати, що найменші рівні смертності відзначені переважно в західних областях України, де спостерігається вищий рівень релігійності населення, міцніші традиції, стійкіші сім'ї. Отже, найменші рівні смертності мають місце там, де міцніші індивідуальні та суспільні системи цінностей.

В дослідженні [2] на основі аналізу екзогенного ризику смертності населення України відносно до повного ризику доведено, що найбільший відсоток екзогенного ризику припадає на вікову групу 40-44 роки. Тобто ризик смертності внаслідок зовнішніх шкідливих факторів у цій віковій групі складає 76%, тоді як ризик, зумовлений внутрішніми біологічними причинами, дорівнює 24% [2].

Нашими дослідженнями підтверджуються висновки, сформульовані в роботі [2], а саме:

- в Україні протягом тривалого періоду утримується високий ризик смертності від самогубств, особливо серед молоді, що обумовлено напругою на ринку праці, зниженням суспільних та індивідуальних систем цінностей, розвитком шкідливих звичок - алкоголізму, наркоманії, токсикоманії тощо; наприклад, 70% наркоманів помирає від передозування, 20% - від травм, отриманих у стані наркотичного отруєння, 10% - від гепатиту;

- у формуванні ризику смертності від зовнішніх причин зростає роль такого фактору, як збільшення розлучень батьків, оскільки процеси розпаду сім'ї тісно пов'язані із зростанням асоціальної поведінки дітей та підлітків - поширенням алкоголізму, наркоманії, токсикоманії, втягненням дітей у злочинну діяльність; як зазначають Качинський А.Б., Хміль Г.А., Некрасова Л.С., діти-сироти здійснюють протиправні дії у 7 разів частіше, ніж діти, які виховуються у повних сім'ях [2]; безумовно, діти, які не мають достатньої батьківської опіки та ласки, не мають можливості реалізувати низку соціальних потреб, здобувати цінний досвід, який можна отримати тільки в колі родини;

- високий ризик смертності від зовнішніх причин у побуті є негативним фактором формування величини трудового потенціалу, зростання обсягів витрат на соціальні потреби, збереження генофонду українського народу.

**Висновки.** Зменшення смертності населення від зовнішніх причин у побуті повинно стати важливим стратегічним напрямком забезпечення сталого розвитку України та її регіонів. В наш час надзвичайно важливо реалізувати низку заходів, спрямованих на зменшення ризику смертності від зовнішніх причин у побуті. Такі заходи містяться в низці програм, які розроблені і реалізуються в Україні. Найважливішими з таких заходів є будівництво спортивних майданчиків, спортзалів, завдяки яким можна пропагувати і здійснювати ведення здорового способу життя, що дозволить боротися з наркоманією, алкоголізмом та іншими шкідливими звичками. Не менш важливо дотримуватись законів, прийнятих Верховною Радою, Указів Президента, Постанов Кабінету Міністрів, інших нормативно-правових актів України щодо забезпечення населенню здорового способу життя, нормальних умов праці та належного стану довкілля. Але, чи не найбільш важливим завданням є організована праця з молоддю про необхідність формування, утвердження і розвитку індивідуальних систем вищих цілей і цінностей, від яких залежить розуміння кожним сенсу життя. Це дозволить кожній особі відноситися до життя як до імперативної цінності, від якої залежить як стан універсуму, так і виживання цивілізації на планеті Земля.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Від чого гинуть українці // День. №28, п'ятниця, 16 лютого 2007. – [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.day.kiev.ua/177304/>
2. Качинський А.Б., Хміль Г.А., Некрасова Л.С. Ризик смертності населення України: причини та тенденції. - [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: [http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prek1&issue=2001\\_1-2](http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prek1&issue=2001_1-2)
3. Концепція переходу України до сталого розвитку. - [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: [http://193.19.152.10:7777/pls/zweb\\_n/webproc34](http://193.19.152.10:7777/pls/zweb_n/webproc34)
4. Найчастіше українці гинуть внаслідок нападів, самогубств, ДТП й отруєння алкоголем // Експрес. – 16 лютого 2007. – [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.expres.ua/articles/2007/02/16/14714/>
5. Смертність населення від зовнішніх причин у побуті у 2006 р.: Експрес-інформація №25 від 14.02.2007. - [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
6. Статистичні дані. - - [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)